

Länsstyrelsen
Västmanlands län

Skötselplan för naturreservatet Reutersbergs hästhage i Kungsörs kommun

Innehåll

BESKRIVNINGSDDEL	2
1. Syfte med naturreservatet	2
2. Uppgifter om naturreservatet	2
3. Beskrivning av området	3
3.1 Topografi och läge	3
3.2 Geologi och hydrologi	3
3.3 Mark- och vattenanvändning	3
3.4 Biologiska bevarandevärden	4
3.5 Kulturhistoriska bevarandevärden	6
3.7 Intressen för friluftsliv	6
PLANDEL	7
4. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder	7
Övergripande bevarandemål	7
Övergripande skötselåtgärd	7
Skötselområde 1: Artrik öppen gräsmark, 1,2 ha.	7
Skötselområde 2: Öppen gräsmark, 1,6 + 1,1ha	7
Skötselområde 3: Trädklädd betesmark, 6,5 ha.	8
Friluftsliv	8
5. Uppföljning och tillsyn	9
5.1 Uppföljning av skötselåtgärder	9
5.2 Uppföljning av bevarandemål	9
5.3 Tillsyn	9
6. Kostnader och finansiering	9
7. Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	10
8. Referenser	10

BESKRIVNINGSDDEL

1. Syfte med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

Området ska, i den mån detta är möjligt, återges sin tidigare karaktär och därefter bevaras i oförändrat skick.

Syftet innebär att:

- naturvärden som är knutna till trädklädda betesmarker, med ett stort inslag av gammal grov ek och lind, samt artrika silikatgräsmarker bevaras i gynnsamt tillstånd,
- de upplevelsemässiga värden som är förknippade med artrika gräsmarker och grova träd i trädklädda betesmarker bevaras.

Syftet skall uppnås genom att:

- områdena hävdas med slåtter eller bete
- utglesning av träd och buskar, samt plantering av ek, sker vid behov
- ekar och lindar får utvecklas och bli biologiskt gamla
- parkeringsplats och skyltar underhålls

2. Uppgifter om naturreservatet

bjektnamn	Reutersbergs hästhage	
NVR ID	2 0001 357	
Skyddsform	Naturreservat	
Län	Västmanland	
Kommun	Kungsör	
Lägesbeskrivning	Ca 7 km väster om Kungsör, söder om Arbogaån	
Karta	Terrängkartan: 10G NV, Fastighetskartan 10G 7c	
Naturgeografisk region	Nr. 24. Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken	
Fastigheter	del av Reutersbergs 1:3	
Ägandeförhållanden	Privat mark	
Förvaltare	Länsstyrelsen i Västmanlands län	
Areal	9,3 ha	
Natura 2000-område	Reutersberg (SE0250131)	
Markslag:	Betesmark	9,3 ha
Naturtyper	Öppen betesmark	2,9 ha
	Trädbärande hagmark	6,5 ha

Natura2000-naturtyper

6270 Artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen	1,2 ha
9070 Trädklädda betesmarker	6,5 ha

3. Beskrivning av området

Hela reservatet ingår i en beteshage som är omväxlande trädklädd och öppen. Öppna gräsmarker finns i reservatets norra del, närmast Arbogaån, och i ett stråk genom dess södra/centrala del. De trädbevuxna delarna, som domineras av ek och lind, har ett mer eller mindre slutet krontäcke.

3.1 Topografi och läge

Reutersbergs hästhage ligger i jordbrukslandskapet mellan Arboga och Kungsör mellan Arbogaån och E20, ca 7 km väster om Kungsör. Området tillhör den naturgeografiska regionen "Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken".

3.2 Geologi och hydrologi

Reservatet är beläget på lerslätten söder om Arbogaån och är, förutom några blockrika mindre moränhöjder, svagt kuperad. Delar av områdets norra del översvämmas regelbundet av Arbogaån.

3.3 Mark- och vattenanvändning

Historisk markanvändning

Området har en lång historia som betesmark. Av häradskartan från år 1907 (Bild 1) framgår att det nuvarande reservatet var bevuxet av enbart lövträd, att den nordöstra delen var åker, att det låg ett ångdrivet sågverk i norr mot ån samt att det fanns ytterligare en byggnad i den östra, centrala delen. Från det ångdrivna sågverket (som lades ner på 1910-talet) skeppades timmer ut på pråmar via Arbogaån och Mälaren. Den vik/hamn som anlades för denna verksamhet finns kvar men är delvis igenvuxen nu.

Bild 1. Häradskartan från 1907. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188.

Nuvarande mark- och vattenanvändning

Naturreseptatet bildades 1966 och är privatägt. Vid tidpunkten för bildandet av reservatet hade området vuxit igen alltmera, trots att ett visst betesbruk och vissa gallringar förekommit. Därefter har det genomförts rönjningar och gallringar vid

flera tillfällen och området har betats med nöt eller får, i linje med reservatets skötselplan.

3.4 Biologiska bevarandevärden

Vegetation, flora och fauna

Hela reservatet ingår i en beteshage som är omväxlande trädklädd och öppen. Öppna gräsmarker finns i reservatets norra del, närmast Arbogaån, och i ett stråk genom dess södra/centrala del. I framförallt den södra av dessa öppna gräsmarker finner man en rik kärlväxtflora med arter som svartkämpar, rödkämpar, backnejlika, kärringtand, brudbröd, jungfrulin, prästkrage, darrgräs, gullviva, bockrot mm. Enstaka ros- och enbuskar förekommer ute i de öppna markerna och i brynen även slån.

De trädbevuxna delarna, som domineras av ek och lind, har ett mer eller mindre slutet krontäcke. Övriga förekommande träd är bl.a. vildapel, ask, lönn, rönn, asp, hägg och hagtorn. Buskskiktet under träden utgörs till stor del av hassel men även ros, en, slån, måbär och skogstry förekommer. Fältskiktets artsammansättning varierar från den som finns i de öppna gräsmarkerna där träden står glest, till en mer lundartad flora med uppluckrad grässvål där krontäcket är slutet och mindre solljus når nertill marken. Arter som förekommer här är bl.a. blåsippra, vitsippa, smånunneört, vårärt, trolldruva, myskmadra, hässleklocka, spenört, ormbär, bergmynta och lundarv.

Som fågellokal är reservatet en lämplig häckningsmiljö för främst småfåglar såsom sångare, mesar, nötväcka mm. De betade strandängarna utgör en lämplig rastplats för vissa flyttande vadare och änder. På hösten och till viss del under vintern utgör hasselnötter, nypon, vildapel, slån- och hagtornsbär mm viktig föda för förbiflyttande som vinterstannande fåglar. Nötkråkan är en regelbunden besökare på hösten då den samlar hasselnötter som den gömmer under till vinterföda.

Förekomsten av gamla, solbelysta ekar är speciellt värdefull eftersom dessa träd utgör en mycket viktig miljö för många lavar, insekter och svampar, ofta hyser de flera rödlistade arter. Även förekomsten av död ved är viktig för många vedlevande svampar, insekter, mossor och lavar. I Reutersbergs hästhage har de rödlistade svamparna blekticka *Pachykytospora tuberculosa* (NT - missgynnad) och sommarsopp *Boletus fechtneri* (VU - sårbar) noterats. Båda är mycket bra signalarter och visar på att lokalen har en långvarig kontinuitet med gammal ek; sommarsopp som växer på marken och bildar mykorrhiza med ek medan blektickan är en vednedbrytare som växer på försvagade eller nyligen döda ekgrenar.

Beskrivning av skötselområden

Skötselområde 1. Artrik öppen gräsmark (1,2 ha)

I reservatets centrala del sträcker sig en öppen gräsmark i VSV-ONO riktning som delar reservatets trädbevuxna delar i två. I gräsmarken finns enstaka fristående träd och buskar (en och ros). Fältskiktets artrika sammansättning av kärlväxter visar på en lång historik som betesmark, här växer bl.a. svartkämpar, brudbröd, gullviva, prästkrage och ängsviol.

Skötselområde 2. Öppen gräsmark (0,5 + 1,1 ha)

Den västra gräsmarken (2a) sluttar svagt ner mot ån och översvämmas periodvis vid höga flöden och får därmed ett upprepat tillskott av näringsämnen (reservatet går ej ända fram till ån). Grässvålen har därför en sammansättning av mer näringsgynnade arter (vitklöver, rödklöver, älggräs, tuvtåtel, smörblomma, revsmörblomma, åkertistel, humleblomster, gulvial, timotej, jordreva, maskros mm).

Den öppna betesmarken i nordost (2b) ligger skyddad från åns översvämningsvatten bakom en vall som är anlagd för att kunna odla upp mer mark och denna del har tidigare nyttjats som åker (se häradskartan, Bild 1). I grässkiktet finner man arter som teveronika, käringtand, vitklöver, höstfibbla, gåsört, åkertistel, rölrika, tuvtåtel, gulvial, kummin, smörblomma, maskros, älggräs, ängssyra mm.

Skötselområde 3. Trädklädd gräsmark (1,9 + 4,6)

De trädklädda delarna av beteshagen finns dels längst söderut (3a) och dels centralt (3b) mellan gräsmarkerna i norr och den artrika gräsmarken.

Det södra delområdet (3a) domineras av vidkroniga ekar, men det finns även vildapel, rönn, hassel och en i träd- och buskskiktet. I delområdets nordöstra del finns reservatets största ek, med en omkrets på 6,7 meter i brösthöjd, som dock knäcktes och föll vid januaristormen 2005 (Gudrun). Gallring har utförts för några år sedan och flera luckor finns i dungens krontäcke.

Det centrala/norra delområdet (3b) är större och de dominerande trädslagen är ek och lind. Lind förekommer främst i de blockiga

partierna i nordöst. Man kan ana en gradient från SV mot NO vad gäller krontäckets slutenhet; i de västra/södra delarna är luckigheten stor och i det välutvecklade fältskiktet ingår de solkrävande arter som finns i den angränsande artrika gräsmarken (skötselområde 1), men luckigheten avtar och grässvålen blir glesare längre norrut/österut i skogsdungen. Ju tätare krontäcket är desto större blir inslaget av skuggtåliga lundväxter.

3.5 Kulturhistoriska bevarandevärden

I reservatets norra del finns lämningar av det ångdrivna sågverket, bl.a. i form av grundstenar och några uppstickande ”järnkrokar” (Raä 144:1, Kung Karl sn). Som helhet har området också stora kulturhistoriska pedagogiska och upplevelsemässiga värden då dess naturvärden är sprungna ur det gamla odlingslandskapet med betesskötsel och jordbruk. Dessa gamla strukturer finns kvar än i dag, i form av betesmarker och den i nordöst öppna ytan ned mot ån som tidigare brukades som åker. Som skydd mot Arbogaåns översvämningar har man vid mitten av 1900-talet anlagt en vall.

3.7 Intressen för friluftsliv

Beläget alldeles intill E20, endast 7 km från Kungsör och 8 km från Arboga, utgör reservatet ett lättillgängligt besöksmål, som erbjuder besökarna en vacker ekhage med intressant flora.

PLANDEL

4. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

För karta över skötselområden, se bilaga 2.1.

Övergripande bevarandemål

Reservatet ska bevara och utveckla de naturvärden som är knutna till öppna och trädklädda (främst av gammal ek och lind) betesmarker med en lång kontinuitet av hävd. Betesmarken ska vara väl avbetad vid betessäsongens slut. De utpekade naturtyperna enligt Natura 2000 skall uppnå eller bibehålla en gynnsam bevarandestatus.

- Arealen av naturtypen ”Artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen” (6270) ska uppgå till minst 1,2 ha.
- Arealen av naturtypen ”Trädklädda betesmarker” (9070) ska uppgå till minst 6,5 ha.

Övergripande skötselåtgärd

- Hela området betas årligen.

Skötselområde 1: Artrik öppen gräsmark, 1,2 ha.

Bevarandemål

Skötselområdet ska bibehålla samt utveckla de naturvärden som är associerade med naturtypen ”Artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen” (6270).

- Skötselområdet ska vara öppet med enstaka träd och buskar.
- Kärnväxtfloran ska vara artrik och dominerad av hävdgynnade arter och med ett stort inslag av typiska arter som svartkämpar, brudbröd, gullviva, darrgräs och prästkrage. Förekomsten av brännässlor ska vara liten.

Skötselåtgärd

- Vid behov röjning av igenväxningsvegetation.

Skötselområde 2: Öppen gräsmark, 1,6 + 1,1ha.

Bevarandemål

Skötselområdet ska bibehålla samt utveckla de naturvärden som finns i välhävda, öppna betesmarker med enstaka träd och buskar.

Skötselåtgärd

- Vid behov röjning av igenväxningsvegetation.

Skötselområde 3: Trädklädd betesmark, 6,5 ha.

Bevarandemål

- Trädskiktet ska domineras av vidkroniga och gamla träd, främst ekar, som ska vara frihuggna så att kronor och stammar blir solexponerade. Inom naturtypen ska ersättningsträd, finnas i tillräcklig mängd för att säkerställa en långsiktig kontinuitet av jätteträd. Träden ska inte stå jämnt fördelade över området utan ska vara grupperade omväxlande i större och mindre dungar, ensamma solitärer och med öppna gläntor mellan träden.
- Det ska i området vara god tillgång på blommande och bärande buskar och träd i solexponerat läge.
- Det ska inte finnas inväxande träd och buskar i resterna av det ångdrivna sågverket som finns i reservatets norra del.

Skötselåtgärder:

- Trädskiktet ska fortsatt gallras främst kring grova ekar som har en spärrgrenig karaktär för att gynna ekarnas utveckling och de arter som är knutna till solbelysta ekar. I första hand prioriteras frihuggning runt jätteträd (träd grövre än 100cm i diameter, se skötselplanekartan). Jätteträd som är grövre än 80cm i diameter samt hålträd grövre än 40cm får ej tas bort. För att undvika röjgödslingseffekt ska gallringen ske successivt under några års tid. Återskapandet av luckor och gläntor utgår från befintliga gläntor och plana ytor, medan traddungar med tätare krontäckning kan lämnas i de lite mer blockiga partierna. Blommande träd och buskar (tex hagtorn och rosor) och gamla hasselbuketter bör lämnas. Därefter skall nyetablering av sly hållas undan kontinuerligt främst genom bete, men om behov uppstår; genom återkommande röjning.
- Etablering av nya ekar ska gynnas. I första hand ska taggiga/torniga buskar fungera som skydd mot bete för unga plantor, men är det otillräckligt kan stängsling av spirande ekplantor bli aktuellt tills de är så pass stora och grova att betande djur inte skadar dem.
- Nedfallna grova grenar och omkullfallna träd grövre än 40cm ska lämnas kvar i området för att säkerställa tillgången av död ved. Om nedfallen ved eller vindfällen ligger olämpligt får de delas och flyttas inom området. Mindre döda grenar och träd får tas bort.
- Vid behov ska röjning ske vid lämningarna efter det ångdrivna sågverket. Gamla grova ekar och lindar ska dock sparas.

Friluftsliv

Anläggningar för besökande allmänhet finns markerade på karta i bilaga 2.1.

Bevarandemål och skötselåtgärder

- Reutersbergs hästhage ska fortsatt vara lättillgänglig för allmänheten.

- Information om reservatet och dess bevarandevärden, samt om vad allmänheten ska tänka på, lämnas på informationstavlor vid parkeringsplatsen och vid Arbogaån. Tavlorna ska hållas aktuella och i gott skick.
- Parkeringsplats för ca 10 bilar ska fortsatt finnas vid E20. Parkeringen ingår i vägområdet och vägverket ansvarar för renhållning och underhåll av grusytan. Inget vinterunderhåll planeras. Från parkeringen når man reservatet via en stätta, en kortare stig (ca 100m) och ytterligare en stätta. Stättor och stig underhålls vid behov och Länsstyrelsen ansvarar för detta.
- Reservatets gränser ska vara utmärkta i terrängen.
- Nyttjandet får inte medföra slitage i en sådan omfattning att syftet med reservatet motverkas.

5. Uppföljning och tillsyn

5.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Förvaltaren ansvarar för att dokumentera utförda skötselåtgärder, samt att bedöma om dessa leder till att bevarandemålen uppfylls.

5.2 Uppföljning av bevarandemål

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs regelbundet. Uppföljning av bevarandemålen ska ske genom standardiserade inventeringar.

5.3 Tillsyn

Länsstyrelsen ansvarar för att tillsyn sker inom området.

6. Kostnader och finansiering

Alla i planen redovisade åtgärder bekostas av offentliga medel inklusive miljöstöd till jordbruket. Även andra finansiärer, exempelvis fonder eller stiftelser, kan bli aktuella. Dessa medel skall i så fall administreras av Länsstyrelsen.

7. Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Enligt punkt 4 och 5.

Tabell 2. Intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet; (3) Lägre prioritet.

Skötselåtgärd	När	Skötselområde	Prio
Gränsmarkering	Snarast		1
Informationstavlor	Snarast	Se bilaga x	1
Röjning av buskage	Vid behov	1, 2 och 3	2
Bete	Årligen	1, 2 och 3	1
Gallring i de trädklädda delarna, inklusive frihuggning av grova träd.	Påbörjas snarast, sker etappvis under flera år och därefter vid behov	1, 2 och 3	1-3
Uppföljning av utförda Skötselåtgärder	Efter åtgärd	Samtliga	1
Uppföljning av bevarandemål	Minst var 12:e år	Samtliga	3
Stängsling kring eller plantering av ekplantor	Vid behov	3	3

8. Referenser

Gärdenfors, U. (ed.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005 – The 2005 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

LMV. 1905-1911. Häradsekonomska kartan. J112-82.20.

Länsstyrelsen i Västmanlands län. 2005. Bevarandeplan för Natura 2000 område Reutersberg SE250131.

Naturvårdsverket, Natura 2000-databasen, område Reutersberg, SE0250131. (ej tryckt).

Naturvårdsverket 1988. Riksintresse för naturvård.

Nitare J. 2000. Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.

Riksantikvarieämbetet, fornminnesregistret, Södermanland, Kung Karl 144:1. (ej tryckt).

Bilaga:

2.1 Skötselplanekarta